

Teun Ottolander na bijna vijftig jaar gehuldigd in Boskoop

'Vasthouden aan een ideaal'

27 januari 1928. Diner in hotel Klaassen ter gelegenheid van de 75e verjaardag van Teun Ottolander. Hij is te herkennen aan zijn witte baard en staat aan de rechterkant van de zaal. Links van hem zijn vrouw en daarnaast burgemeester P.A. Colijn.

Op 20 juli 1927 meldt het Boskooopsch Nieuws- en Advertentieblad dat 'de bekende Banjoewangi-planter' Teun Ottolander begin augustus naar Europa zal afreizen. Hij is van plan om, naast onderbrekingen in Java, Egypte en Italië, uiteindelijk 'het kleine Holland waarvan hij een der stoere zonen is' aan te doen. 's Heeren Ottolanders familie woont te Boskoop, het centrum van boom- en bloemkwekerijen', zo meldt het Soerabaiasch Handelsblad, waarmee zijn bestemming in Holland wordt onthuld.

DOOR PIM OXENER

Bij aankomst in Boskoop zal Teun Ottolander voor het eerst in bijna vijftig jaar weer voet op Hollandse bodem zetten. Ottolander is op 13 juli 1878, 24 jaar en pas getrouwd, met het schip 'Prins van Oranje' naar Indië vertrokken. In Indië wordt hij eerst administrateur van kina- en koffieland Mangiwar Djewè op de Tengger en vanaf 1884 van Pantjoer in Besoeki. In Boskoop is hij al bezig met culturen. Teun is een neef van de beroemde pomoloog K.J.W. Ottolander¹ en is op jonge leeftijd in Boskoop betrokken bij de oprichting

van een pomologische vereniging 'voor jongeren'². Op het moment dat hij naar Indië vertrekt, is hij al auteur van het nu legendarische en uiterst zeldzame 'Hulstboekje'³.

Op de Indische plantages bouwt hij deze ervaring uit en ontwikkelt zich tot een expert op het gebied van koffiecultuur. Samen met zijn vader en zijn broer, die hem naar Indië zijn gevolgd, bepaalt hij onder meer het gezicht van de koffieplantage Kajoemaas. In de lijsten van de *Regeringsalmanak van Nederlandsch-Indië* zijn Ottolanders carrière en zijn brede belangstelling prachtig te zien. Zo is hij in 1921 betrokken bij de Commissie van

Teun Ottolander.

Advies voor Handelsaangelegenheden, is hij bestuurslid van de 'Vereeniging tot bevordering van het bibliotheekwezen in Nederlandsch-Indië', is hij voorzitter van de afdeling Banjoewangi van de vereniging Indië Weerbaar, is hij lid van de commissie van toezicht van de Cultuurschool in Soekaboemi, is hij ere-lid van het 'Nederlands-Indisch Landbouw-Syndicaat' in Soerabaja, is hij ondervoorzitter en voorzitter van de afdeling Bergcultures van de 'Vereeniging ter bevordering van landbouw en Nijverheid' in Djember, is hij algemeen voorzitter van de 'Zuid-Sumatra Landbouw en Nijverheidsvereniging (Tandjong Karang)' (met zijn dochter Johanna⁴ als penningmeester); is hij lid van het bestuur van de 'Vereeniging Centraal Rubberstation' in Buitenzorg, is hij tweede voorzitter van het 'Besoeisch Proefstation' in Djember, is hij eerste ondervoorzitter van de 'Nederlands-Indische Vereeniging tot Natuurbescherming voor het behoud van Nederlands-Indische natuurmonumenten'; is hij lid van het bestuur van de te Bandoeng gevestigde 'Vereeniging „Nederlandsch-Indische Jaarbeurs“' en is hij lid van de Gewestelijke Raad van Besoei. Veel van deze functies oefent hij jaren uit. Ottolander maakt in 1920 en 1921 ook deel uit van de Volksraad, het adviescollege van de Gouverneur-generaal, en is in 1902 benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Journalist D.M.G. Koch (1881-1960) omschrijft in zijn boek *Batig Slot* de markante persoon als volgt: 'Ottolander was een decoratieve figuur. Niet groot, maar lenig en sterk gebouwd, met een ernstig, doorgroefd gelaat, een hoog en breed voorhoofd en lange zilvergrijze lokken, een sterke, rustige blik uit helderblauwe ogen – een aartsvaderlijke verschijning, het type van de Transvaalse Boer. Een selfmade man, geëerd en bewonderd door allen die hem kenden, eenvoudig, hulpvaardig en trouwhartig, een man met doorzicht en vol rustige energie.'

Op weg naar zijn geboortedorp bezichtigt Ottolander, in gezelschap van zijn tweede vrouw Wariati⁵, de 'bevoeiingswerken van den Nijl' en de katoencultuur in Egypte en de 'technisch-mechanische aspecten van de padi-cultuur' in Italië. Hij confereert in het l'Institut International d'Agriculture te Rome en arriveert uiteindelijk in Boskoop. De *Nieuwe Rotterdamse Courant* (NRC) maakt daarbij nog melding van het 'eigenaardige' feit dat Ottolander 'die toch reeds zoo bejaard is, daar nog een tante in leven heeft'⁶.

De aanwezigheid van zo'n wereldbekende planter in Boskoop gaat aan het dorp niet ongemerkt voorbij. In het vorige nummer van *Paktijd* is al duidelijk geworden op welke manier Ottolander in het dorp verblijft en dat hij daar beslist niet stil zit. Zo spreekt Ottolander tijdens de opening van de eerste winkelweek⁷, entameert hij de eerste van een aantal 'Indische avonden' in Hotel Klaassen⁸, verblijft hij de Boskoopse gemeenschap met de schenking van drie gebrandschilderde ramen voor het nieuwe gemeentehuis⁹ en sponsort enkele grote prijzen van het concours van muziekvereniging Concordia¹⁰. En als hij zich niet onderhoudt met talloze bekende Nederlanders en bestuurders, dan schrikt hij het dorp op door het motorgeronk van de vliegmaschine waarmee hij en zijn vrouw Boskoop vanuit de lucht in ogenschouw nemen¹¹.

Of hij niet beter weet, of slim gebruik maakt van de promotionele kansen die zo'n beroemde kweker voor Boskoop biedt, promotor J.H. van Straaten van Nes roept begin 1928 een huldigingcomité in het leven om Ottolanders 75e verjaardag groots te vieren. Advertenties hiervoor verschijnen, in het *Boskoopse Nieuws- en Advertentieblad* (BN&A) maar ook in *Het Vaderland* en de *NRC*. Dat Ottolander, die geboren is op 27 januari 1854, eigenlijk pas 74 wordt, lijkt niemand te deren. In het comité hebben niet de minste Boskoopers zitting: J.H. v. Straaten van Nes, J. van Gelderen,

J. Dykhuis, J. Blaauw, Hugo Koster, W.C. van Kleef, M.J. Bosbergen, D. Mesman, P.W. Hardijzer, A. Vuyk Cz, F.J. Grootendorst, G. van Noordt, P. Loef Az., Adr. van Gemeren, M. Koster D.Az. en H. Boer Pz. Uiteraard is Van Straaten van Nes voorzitter.

Op vrijdag 27 januari 1928 is de grote dag. Vele genodigden komen samen in de grote zaal van 'Het wapen van Boskoop' (hotel Klaassen aan Dorpstraat OZ), waar receptie en feestmaal zijn georganiseerd. 's Middags is er drie uur lang receptie. Van Straaten van Nes heeft deze, met hulp van zijn vrouw 'herschappen in een Indischen bloementuin'. Het *BN&A* haast zich om de vele belangrijke personen op te sommen die de receptie bezoeken. Onder hen de nodige professoren uit Wageningen en de burgemeesters Lovink en Colijn. Lovink kent Ottolander uit de tijd dat hij directeur van 'Landbouw, Nijverheid en Handel in Nederlandsch-Indië' is (1909-1918), inmiddels is hij burgemeester van Alphen. Colijn, nu burgemeester van Boskoop, zal Lovink in 1933 in die functie opvolgen. Degenen die niet in persoon verschijnen sturen bloemstukken en telegrafische felicitaties.

Om 19.00 uur begint het feestmaal met ruim honderd genodigden dat wordt geopend met een welkomstlied¹². Van dit evenement bestaat een matige foto waarop in ieder geval te zien is dat de zaal van hotel Klaassen het aantal dinergangers maar net kan herbergen. Veel genodigden spreken de jubilaris toe. Het *BN&A* geeft – geheel in stijl van het blad – de essentie van de woorden van elke spreker weer. Tafelvoorzitter Van Straaten van Nes opent de rij en markeert de verdiensten van Ottolander voor de 'Boskoopse cultures'. Hij meent dat de Boskoopers vooral trots zijn op de 'nestor-kop' van Ottolander.

De prestaties van Ottolander op het gebied van culturen en zijn bijdragen aan de wetenschap zijn in verschillende toonaarden onderwerp van de

Grote belangstelling bij de begrafenis van Teun Ottolander op zijn landgoed Tamansari in Nederlands-Indië op 20 november 1935.

Foto uit *Barcoatures* 47

speeches van professoren Roepke, Jeswiet, Brouwer en Ham, allen van de landbouwhogeschool in Wageningen. Ottolanders grote verdiensten voor Indië worden breed uitgemeten door aanwezige vertegenwoordigers van Indische organisaties, terwijl mr. Wery, secretaris van 'den Bond van Plantenhandelaren' en ir. C. Ph. Moerlands, directeur van de Rijkstuinbouwschool ingaan op Ottolanders invloed op hun respectievelijke terreinen: handel en onderwijs.

De Boskoopse kwekers die het woord nemen, leggen vooral de nadruk op hun belevenissen met Ottolander in de tijd dat hij in Boskoop opgroeide. Zo refereert F.J. Grootendorst aan de volksbibliotheek¹³ die Ottolander destijds in Boskoop heeft gesticht, herinnert zijn neef, P.A. Ottolander 'aan het schieten met pijl en boog, het raddraaien en ook hoe door den jubilaris een zangverein werd opgericht¹⁴ terwijl hij zelf niet zingen kon en ook geen muziekkennis had.' Helaas zijn de herinneringen die Adr. van Gemeren ophaalt door de krant samengevat als 'dat de jubilaris steeds beziel is geweest met de „Vader- en Moederzorg" in de grootste beteekenis des woords'.

De kersverse 'driekwarteeuwer' laat zich ook niet onbetuigd. Buiten de dankzegging voor alle prachtige woorden die hem zijn toebedacht – en die hij 'wat overdreven' acht –, wil hij benadrukken dat het vooral de ouders en de onderwijzers zijn die het mogelijk maken dat iemand iets meer wordt in de maatschappij dan gewoonlijk. Dit denkbeeld heeft hij overgenomen van dr. Abraham Kuyper (1837-1920), de voorman van de Antirevolutionaire Partij, oprichter van de Vrije Universiteit en leider van de Doleantie, die hij voor zijn gezondheid 'heeft leeren schoffelen'¹⁵. 'Als men wat wil bereiken in de maatschappij, dan moet men vasthouden aan een ideaal'. Ottolander meent dat dit vooral opgaat voor de studenten in Indië die ageren tegen het feit dat zij wel gebruik

kunnen maken van onderwijs op lagere scholen, MULO, HBS en Lyceums maar dat fondsen ontbreken om dit onderwijs voor hen rendabel te maken en hoopt dat hij zijn ideaal, het bereiken van hervormingen langs de weg der geleidelijkheid, nog zal beleven. Zijn bezoek aan Nederland heeft hem geleerd dat 'het volk van Nederland beter was dan hij dacht. Ondanks alle kerken en partijen hebben de Boskoopers liefde voor hun vak en liefde in den omgang met anderen.'

Vervolgens is het tijd voor muziek en voordrachten. De Chr. Muziekver. Concordia heeft dan al een serenade gebracht in de tuin van hotel Klaassen (en het Wilhelmus gespeeld); na elke spreker wordt er luid gejuicht en gezongen door de aanwezigen en de Indische danseres Dewi Soetrita Urdajana danst speciaal voor Ottolander de 'Ardjeanodans'. Het *BN&A* besluit haar verslag van de avond met: 'Het is een avond geweest voor ouderen en voor jongeren. Waarop men in dankbaarheid kan terugzien en voor den jubilaris en de zijnen tot een onvergetelijke ure is geworden.'

Na deze feestelijkheden verblijven de Ottolanders nog enige maanden in Boskoop, tot het *BN&A* op 28 juli melding maakt van het aanstaande vertrek van het echtpaar. Op 7 augustus scheidt Ottolander zich in en op 17 november 1928 staat in de *NRC* het bericht dat T. Ottolander van Europees verlof is teruggekeerd. Hij heeft op de terugreis Palestina en Egypte aangedaan en ook het graf van Abraham bezocht hoewel 'deze plaats bevindt zich in handen der Arabieren. Christen nog [sic] Jood mogen er komen zonder speciale

vergunning'. Dankzij het feit dat mevrouw Ottolander mohammedaanse is en de tussenkomst van een Javaansche student van de Hogeschool te Cairo die vloeiend Arabisch sprak mag ook Ottolander het graf bezoeken. De krant voegt er aan toe dat 'zijn Arabische bewakers zich bepaald uitsloofden, hem alles te laten zien en overal uitvoerige toelichtingen aan vast te knopen.'

Koch maakt in *Batig Slot* al melding van de beperkingen die de hoge leeftijd de altijd actieve Ottolander oplegt: 'Ik schrok toen ik zag hoe de jaren hem getekend hadden, hoe zijn overmatig werkzaam en zwaar leven zijn fysiek verwoest had; de vroeger zo vitale man die ik in mijn Buitenzorgse¹⁶ jaren meermalen ontmoet had en wiens levendigheid me zo sterk had geïmponeerd, was een wrak geworden. Hij zag en hoorde slecht, zijn lopen was strompelen, zijn stem nagenoeg onhoorbaar. Hij zag er verkommerd uit. Het was tragisch en pijnlijk.'¹⁷ Op 3 maart 1934 meldt het *NRC* dat Ottolander, die kort daarvoor tachtig jaar is geworden, 'sedert maanden wordt verpleegd in de kliniek te Banjoewangi. Zijn algemeene toestand is steeds achteruitgaande.'

Op 19 november 1935 staan de Indische kranten vol over het overlijden van Ottolander op bijna 82-jarige leeftijd. In de necrologieën en de verslagen die aan de begrafenis worden gewijd, wordt uitgebreid stilgestaan bij de grote verdiensten van Teun Ottolander voor de planterswereld, de verschillende cultures en positie van de Indische landbouw. Buiten de vele hoogwaardigheidsbekleders wonen 'een groot aantal Inlandsche Bestuursambtenaren van hoog tot laag en

De drie glas-in-loodramen in de westelijke gevel van het gemeentehuis, geschonken door Teun Ottolander, 'Indisch planter'. De ramen zijn 'ontworpen en geschilderd door Roelf. Gerbrands: Technische Verzorging van atelier "Le Nobel" Haarlem'.

verder zeer veel Inlandsche opgezetenen van het landgoed Tamansarie' de bijzetting in het familiegraf op zijn landgoed bij.¹⁸

Met de dood van Ottolander verliest Boskoop (en Nederland) een karakteristieke pleitbezorger van het boomkwekersvak. Er wonen anno 2009 geen nazaten Ottolander meer in Boskoop. De naam Ottolander leeft in het dorp voort als straatnaam (K.J.W. Ottolanderstraat) en op de gebrandschilderde ramen die nog altijd in het trappenhuis van het gemeentehuis te bewonderen zijn.

Noten

1. Kornelis Willem Johannes Ottolander (1822-1887), pomoloog en dendroloog. Kweker van de appelsoort 'De Schone van Boskoop'. Behoort tot de oprichters van de in 1861 opgerichte 'Vereeniging tot Regeling en Verbetering der Vruchtsoorten te Boskoop', de latere Pomologisch Vereeniging en de tegenwoordige Vereniging voor Boskoopse Culturen. Auteur van 'Nederlandsche Flora en Pomona' (1875, samen met C. de Vos en A. Koster Mzn) en 'Praktisch Handboek voor de Ooftboomteelt in Nederland' (1880). Leraar aan de Rijkstuinbouwwinterschool.
2. De 'Vereeniging Flora en Pomona' is opgericht in januari 1875. Teun Ottolander is eerste secretaris.
3. T. Ottolander JWzn, *Beschrijvende lijst der soorten en variëteiten van het geslacht Ilex of hulst, tentoongesteld op de vergadering van de Pomologische Vereeniging, de Tuinbouwvereeniging "Flora en pomona" en de Afdeling Boskoop der ned. Maats. voor Tuinbouw en Plantkunde te Boskoop den 10 januari 1878*. Leiden, 1878
4. Johanna Ottolander (1889-1964) is het eerste kind van Teun Ottolander en Wariati. (zie verder noot 5)
5. Teun Ottolander trouwt op 27 juni 1878 in Alphen met Jacoba Geurdina Jansen. Op 8 januari 1908 is dit huwelijk ontbonden. Op 27 juli 1910 trouwt Teun in Banjoewangi met Wariati. Jacoba Ottolander-Jansen blijft zeker tot 1928 in Indië wonen en overlijdt in Den Haag op 24 februari 1943 op 89-jarige leeftijd. Er is een verschil in spelling van de naam 'Jansen' tussen de officiële registraties en de publicaties in advertenties en de Regeringsalmanak, waar de naam als 'Janssen' wordt gespeld.
6. Zeer waarschijnlijk Mina Helena Ottolander (1848). Zij overlijdt op 20 juni 1928. Teun Ottolander is dan nog in Boskoop.
7. De eerste Boskoopse Winkelweek is op 23 november 1927 in hotel Neuf geopend door 'eere-voorzitter' burgemeester P.A. Colijn.
8. Vrijdag 2 december 1927 en donderdag 16 februari 1928 in hotel Neuf. Op beide avonden treden Helene Stoovelaar en Dewi Soehita Urdajana op. Op de tweede avond geven de Wageningsse professoren Roepke en Jeswiet een lezing over het Ijenplateau op Java.
9. Burgemeester Colijn deelt dit mee in de raadsvergadering van 6 februari 1928. De schenking wordt in dank aanvaard.

10. Het concours van de Chr. Muziekvereniging „Concordia" wordt op 11 juli 1928 gehouden. Onder de prijzen: 'Groot zilveren lauwerkrans, T. Ottolander (2x), Groot zilveren lauwertak, Mevr. T. Ottolander-Wariati (2x).
11. 'Maandagmiddag cirkelde boven ons dorp een vliegtuig, komende uit de richting Schiphol. Na eenige malen de gemeente rond gevlogen te zyn, keerde het vliegtuig weder terug in de richting van waar het gekomen was. Dit is op zich zelf niets bijzonders, doch wel, dat in het vliegtuig als passagiers aanwezig waren de 75-jarige planter uit Ned.-Indië, de heer Teun Ottolander met zyn vrouw, die tydelijk in onze gemeente vertoeven.' *Boskoopse Nieuws- en Advertentieblad*, 25 april 1928.
12. 'Vertolkt door A. de Vink'. De tekst van het lied is helaas niet gepubliceerd
13. Helaas zijn hierover geen bijzonderheden bekend.
14. Het zou hier kunnen gaan over Concordia
15. Hiervoor is in de belangrijkste publicaties over Kuyper geen bevestiging te vinden. Kuyper en Ottolander kenden elkaar beter dan hun zakelijke contacten. Er zijn bewijzen van de achtting die Kuyper heeft voor Ottolanders standpunten inzake Nederlands-Indië en de rol van Nederland bij de ontwikkeling. In een brief aan Kuyper van 15 december 1885 meldt Ottolander intieme bijzonderheden over zijn gezinsleven. Het meest waarschijnlijk is dat het schoffelen heeft plaatsgevonden in Den Haag in de periode april 1877 tot juli 1878 als Kuyper, terug na een lange rustperiode in het buitenland in Den Haag een huis huurt aan de Bezuidenhoutseweg met een grote tuin. Ottolander woont vanaf april 1876 in Den Haag tot hij in juli 1878 naar Indië vertrekt.
16. Buitenzorg is de zetel van het gouvernement van Nederlands-Indië
17. In *Batig Slot* is het fragment niet anders gedateerd dan 'enkele jaren voor zijn dood' en dat het plaats vindt in de periode dat Koch hoofdredacteur van de *Indische Courant* is. In *Verantwoording. Een halve eeuw*

in Indonesië (1956) plaatst Koch deze ontmoeting in 1923, dus voor de reis naar Boskoop. Koch is in 1922 en 1923 korte tijd hoofdredacteur.

18. *Bergcultures* 47, 23 november 1935, p.1247. Ottolanders schoonzoon, W.A. Snell, zijn zoon Willy en zijn aangenomen zoon Ardjodipoero begeleiden de ceremonie. Over de laatste wordt vermeld dat hij de reis van zijn pleegvader naar Nederland heeft meegemaakt.

Bronnen

Boskoopse Nieuws- en advertentieblad, jaargang 38 en 39. *Het Vaderland*, 1920-1945. www.kb.nl
Nieuwe Rotterdamsche Courant, 1910-1930. www.kb.nl
 Brieven van T. Ottolander aan A. Kuyper. 1885, 1888. Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden), Amsterdam.
 D.M.G. Koch, *Batig Slot. Figuren uit het oude Indië*. Amsterdam, 1960
 D.M.G. Koch. *Verantwoording. Een halve eeuw in Indonesië. 's-Gravenhage, Bandung, 1956*
Regeringsalmanak van Nederlandsch-Indië 1815-1942. Uitgegeven op DVD, Den Haag 2008
 Jan Tromp, *Boskoopse Koninklijke (1861-1886)*. Boskoop, 1986
 R.W. van Daelen, *Teun Ottolander. Zijn Indische jaren (1878-1935)*. Scriptie. Amsterdam, 2001
 J. Vree, *Kuyper in de kiem. De precalvinistische periode van Abraham Kuyper 1848-1874*. Hilversum, 2006.
 Jeroen Koch, *Abraham Kuyper. Een biografie*. Amsterdam, 2006.
 Jan de Bruijn, *Abraham Kuyper. Een beeldbiografie*. Amsterdam, 2008.
 dr. A. Goslinga, *Briefwisseling van Mr. Groen van Prinsterer met Dr. A. Kuyper 1864-1876*, Kampen, 1937.
 J.C. Rullmann, *Abraham Kuyper. Een levensschets*. Kampen, 1928
www.inghist.nl; www.iisg.nl

Dank aan C. Bakker, J.F. Seijlhouwer, J. Vree.

Foto: Cees Bakker